

คอลัมน์ “จากท่าพระจันทร์ถึงสนามหลวง”

ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันศุกร์ที่ 16 สิงหาคม 2539

ความเรียงว่าด้วยวุฒิบัตร

รังสรรค์ ฤษะพรพันธุ์

ภาพตึกอาคารถล่มและสะพานหลายที่ปรากฏในประเทศต่างๆเป็นระลอกๆ แสดงถึงความเสื่อมทรามทางวิชาชีพของสถาปนิก วิศวกร และ/หรือผู้รับเหมาก่อสร้าง ผู้คนเหล่านี้ล้วนได้รับปริญญาบัตรหรือวุฒิบัตรอื่นๆจากสถานศึกษาหรือสถาบันวิชาชีพเฉพาะสาขา ปริญญาบัตรหรือวุฒิบัตรเคยเป็นกระดาษที่รับรองวิทยฐานะและความสามารถ บัดนี้ความน่าเชื่อถือของกระดาษเหล่านี้กำลังลดน้อยถอยลง บางครั้งมิได้เกิดจากการไร้ความสามารถหรือการขาดความชำนาญพิเศษ หากเป็นผลจากจริยธรรมอันต่ำทราม

สถาปนิกและวิศวกรที่สร้างปิรามิดแห่งอียิปต์และกำแพงเมืองจีนไม่เคยได้รับปริญญาบัตรหรือวุฒิบัตรใดๆ จิตรกรและปฏิมากรแต่โบราณไม่เคยผ่านมหาวิทยาลัยศิลปากร นวัตกรรมและสิ่งประดิษฐ์เป็นจำนวนมากเกิดจากสมองและความคิดของชาวบ้านนอกมหาวิทยาลัย หมอตำแยและหมอชาวบ้านไม่เคยต้องมีใบประกอบโรคศิลป์ แต่สังคมมนุษย์สามารถดำรงอยู่และพัฒนาต่อมาได้ โดยไม่ต้องพึ่งพิงปริญญาบัตรหรือวุฒิบัตรใดๆ

สังคมมนุษย์แต่โบราณมิได้มีการจัดระบบการประกันความรู้และความสามารถ ความเชื่อมั่นว่า บุคคลหนึ่งบุคคลใดมีความรู้และความสามารถในวิชาชีพและวิชาการแขนงหนึ่งแขนงใด เกิดจากศรัทธาส่วนบุคคลเป็นสำคัญ ในยุคสมัยที่ยังไม่มีสถาบันการศึกษาทำหน้าที่เผยแพร่และถ่ายทอดความรู้ รวมตลอดจนฝึกอบรมและพัฒนาทักษะอย่างเป็นระบบ การถ่ายทอดความรู้และการพัฒนาทักษะเป็นเรื่องภายในครอบครัว การสืบมรดกทางด้านอาชีพจึงเป็นปรากฏการณ์สำคัญ ในยุคสมัยที่สังคมมนุษย์ยังมิได้มีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น สารสนเทศเกี่ยวกับสมาชิกในชุมชนหรือสังคมเดียวกันค่อนข้างสมบูรณ์ และการตรวจสอบสารสนเทศเป็นไปได้โดยง่าย ถึงจะไม่มีระบบการออกปริญญาบัตรหรือวุฒิบัตร แต่สมาชิกในชุมชนก็สามารถรับรู้ได้ว่า ใครเป็นช่างฝีมือ ใครเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ และใครเป็นหมอตำแยหรือหมอรักษาไข้ ไม่จำเพาะภายในชุมชนเดียวกัน หากยังคลุมถึงชุมชนใกล้เคียงอีกด้วย

เมื่อสังคมมนุษย์เติบโตต่อมา ไม่จำเพาะแต่ขนาดของสังคมขยายใหญ่ขึ้น หากมีการก่อเกิดของชุมชนและสังคมใหม่จำนวนมากอีกด้วย ทั้งหมดนี้เป็นผลจากการเพิ่มขึ้นของประชากร การส่งต่อสารสนเทศมีอาจกระทำด้วยวิธีการง่ายๆอีกต่อไป ความไม่สมบูรณ์ของสารสนเทศมีมากขึ้น ความซับซ้อนของสังคมที่มีมากขึ้นตามพัฒนาการของสังคมทำให้มีความต้องการความชำนาญพิเศษ ระบบการรับรองวิทยฐานะและความชำนาญพิเศษจึงค่อยๆก่อตัวขึ้น และนี่เองที่เป็นบ่อเกิดของการออกประกาศนียบัตรหรือวุฒิบัตร

ในสังคมมนุษย์ที่มีประชากรจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมเมือง ที่สูญเสียลักษณะความเป็นชุมชน หากไม่มีระบบการรับรองวิทยฐานะและความชำนาญพิเศษ การแสวงหาผู้รู้ ช่างฝีมือ และผู้ชำนาญพิเศษ ย่อมต้องเสียต้นทุนสารสนเทศเป็นอันมาก ไม่เพียงแต่ต้องสืบหาชื่อและตัวบุคคล หากยังต้องมีสารสนเทศเกี่ยวกับผลงานในอดีต และต้องประเมินผลงานเหล่านั้นด้วย ธุรกิจที่ใช้วิธีสืบหาสารสนเทศแบบดั้งเดิมนี้ย่อมต้องเสียต้นทุนการประกอบการสูง การออกวุฒิบัตรช่วยลดต้นทุนสารสนเทศ (information cost) ในการแสวงหาผู้รู้ และผู้ที่มีทักษะในการทำงาน และช่วยลดต้นทุนปฏิบัติการ (transactions cost) ในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจในสังคม ด้วยเหตุตั้งนี้เอง พัฒนาการของตลาดแรงงานที่มีความซับซ้อน และมีความต้องการความชำนาญพิเศษมากขึ้นจึงเกี่ยวเนื่องต่อการก่อเกิดของระบบการรับรองวิทยฐานะและความชำนาญพิเศษดังกล่าวนี้

หากสมาชิกในสังคมยอมรับสถาบันที่ออกวุฒิบัตร วุฒิบัตรนั้นก็มีความหมาย และมีค่าทางเศรษฐกิจ ความเชื่อถือที่มีต่อสถาบันที่ออกวุฒิบัตรทำให้เป็นที่ยอมรับในสังคมว่า ผู้ที่ได้รับวุฒิบัตรเป็นผู้ที่มีวิทยฐานะและความชำนาญพิเศษตามที่ระบุในวุฒิบัตร ด้วยเหตุที่มีความเชื่อถือต่อสถาบันที่ออกวุฒิบัตรนี้เอง ทำให้มีความต้องการว่าจ้างผู้ที่ผ่านการศึกษาและการฝึกอบรมจากสถาบันดังกล่าว หากสังคมไม่มีความเชื่อถือสถาบันที่ออกวุฒิบัตร ผู้ที่ผ่านการศึกษาและการฝึกอบรมจากสถาบันดังกล่าวย่อมไม่เป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน และวุฒิบัตรนั้นก็ไร้ค่าทางเศรษฐกิจ คุณภาพของการศึกษาและการฝึกอบรมจึงมีความสำคัญต่อค่าทางเศรษฐกิจของวุฒิบัตร หากสังคมเสื่อมความเชื่อถือในสถาบันใด วุฒิบัตรของสถาบันนั้นก็จะมีค่าทางเศรษฐกิจตามไปด้วย

หากสถาบันที่ออกวุฒิบัตรสามารถผลิตกำลังคนที่มีคุณภาพ วุฒิบัตรนั้นไม่เพียงแต่จะได้รับการยอมรับภายในประเทศเท่านั้น หากยังได้รับการยอมรับจากต่างประเทศด้วย วุฒิบัตรที่ได้รับการยอมรับจากนานาประเทศย่อมมีค่าทางเศรษฐกิจสูงกว่าวุฒิบัตรประเภทเดียวกันที่มีการยอมรับอย่างจำกัด แต่วุฒิบัตรใดจะได้รับการยอมรับระหว่างประเทศได้ก็ต่อเมื่อสถาบันที่ออกวุฒิบัตรนั้นได้รับความเชื่อถือจากนานาประเทศด้วย

ระบบการรับรองวิทยฐานะและความชำนาญพิเศษด้วยการออกวุฒิบัตรมีรากฐานมาจากระบบสมาคมวิชาชีพ (Guilds System) ซึ่งก่อเกิดมาก่อนยุคกลาง แต่มาเฟื่องฟูในยุคกลาง (Medieval Age, 1100-1500) เมื่อมหาวิทยาลัยถือกำเนิดในยุคกลาง มหาวิทยาลัยก็รับเอาระบบการออกวุฒิบัตรไปใช้ในการรับรองวิทยฐานะและความชำนาญพิเศษของผู้สำเร็จการศึกษาด้วย ระบบการออกวุฒิบัตรจึงกลายเป็นนวัตกรรมทางสถาบัน (institutional innovation) ที่มีบทบาทหน้าที่ไม่จำเพาะแต่ในระบบการศึกษา หากยังคลุมถึงตลาดแรงงานด้วย เพราะวุฒิบัตรอำนวยความสะดวกในการว่าจ้างแรงงาน นายจ้างสามารถถ่วงน้ำหนักของคุณลักษณะขั้นต่ำขั้นหนึ่งของผู้สมัครงานได้ด้วยการวิเคราะห์วุฒิบัตร แม้ว่าการแสวงหาข้อมูลเกี่ยวกับผู้สมัครงานยังเป็นเรื่องจำเป็น แต่ภาระในการแสวงหาสารสนเทศดังกล่าวนี้ก็ลดทอนลงไปเป็นอันมาก เพราะวุฒิบัตรให้สารสนเทศระดับหนึ่งเกี่ยวกับความรู้ ความสามารถ และความชำนาญพิเศษ แทนที่จะทุ่มทรัพยากรในการแสวงหาข้อมูลเกี่ยวกับผู้สมัครงาน ก็หันมาหาข้อมูลเกี่ยวกับสถาบันที่ออกวุฒิบัตร วิเคราะห์คุณภาพ มาตรฐาน และความน่าเชื่อถือของสถาบันที่ออกวุฒิบัตร รวมตลอดจนหลักสูตรการศึกษาและการฝึกอบรมของสถาบันเหล่านั้น

แม้ว่าการไม่มีวุฒิบัตรมิได้บ่งบอกถึงการไม่มีความรู้ แท้ที่จริงแล้ว ผู้ที่ไม่มีการศึกษาอย่างเป็นทางการ จำนวนไม่น้อยมีความรู้ในสาขาวิชาบางสาขาวิชา หรือมีทักษะและความชำนาญพิเศษในบางด้านดียิ่งกว่าผู้ครอบครองวุฒิบัตรจำนวนมากเสียอีก แต่เป็นเพราะวุฒิบัตรช่วยประหยัด ต้นทุนสารสนเทศในส่วนที่เกี่ยวกับวิทยฐานะและความชำนาญพิเศษ ตลาดแรงงานจึงต้องการวุฒิบัตร เพราะวุฒิบัตรสื่อสารสนเทศเกี่ยวกับผู้สมัครงานว่า มีความรู้ความสามารถ ทักษะ และความชำนาญพิเศษในด้านใด ถึงนายจ้างได้ลูกจ้างที่มีคุณสมบัติไม่ตรงตามวุฒิบัตร แต่วุฒิบัตรก็ยังไม่สูญหายไปจากตลาดแรงงาน เพราะนายจ้างเห็นประโยชน์ของระบบการออกวุฒิบัตร สิ่งที่จะเกิดขึ้นก็คือ การตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานของสถาบันที่ออกวุฒิบัตร หน้าที่ที่เสื่อมทรมต่อสถาบันที่ออกวุฒิบัตร หาได้มีต่อระบบการออกวุฒิบัตรไม่

ด้วยเหตุที่วุฒิบัตรอำนวยความสะดวกในการจ้างงานเช่นนี้เอง ความต้องการวุฒิบัตรจึงเพิ่มขึ้นตามกาลเวลา เมื่อนายจ้างขอวุฒิบัตร ลูกจ้างก็ต้องแสวงหาวุฒิบัตรเพื่อกรุยทางสู่ตลาดแรงงาน ยิ่งมีการกำหนดค่าทางเศรษฐกิจของวุฒิบัตรด้วยแล้ว ความต้องการวุฒิบัตรแต่ละประเภทหรือแต่ละสถาบันย่อมแตกต่างกันด้วย ในขณะเดียวกัน กลไกตลาดก็จะทำหน้าที่จัดชั้น วุฒิบัตร อาทิเช่น ถึงจะเป็นปริญญาตรีในสาขาวิชาเดียวกัน หากเป็นวุฒิบัตรที่ออกโดยสถาบันการศึกษาที่มีคุณภาพและมาตรฐานแตกต่างกันมาก ค่าทางเศรษฐกิจของวุฒิบัตรย่อมแตกต่างกันตามสถาบันด้วย

การขยายตัวของตลาดแรงงาน อันเป็นผลจากการเติบโตของระบบเศรษฐกิจ ทำให้ความต้องการกำลังคนที่มีวุฒิปริญญาเพิ่มขึ้น ความต้องการกำลังคนดังกล่าวนี้เองเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้ความต้องการวุฒิปริญญาเพิ่มขึ้นตามไปด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ความต้องการวุฒิปริญญาเป็นความต้องการที่สืบเนื่องมาจากความต้องการกำลังคน แม้ว่าผู้ที่แสวงหาวุฒิปริญญาบางส่วนเป็นผู้ที่ต้องการความรู้ ทักษะ และความชำนาญพิเศษ แต่บางส่วนต้องการวุฒิปริญญาเพียงเพื่อสมัครงานเท่านั้น สถาบันบางสถาบันจึงแปรสภาพเป็นโรงพิมพ์วุฒิปริญญา เพื่อสนองตอบความต้องการดังกล่าวนี้ แต่วุฒิปริญญาเป็นเอกสารที่ให้สารสนเทศที่เป็นจริงเกี่ยวกับวิทยฐานะและความชำนาญพิเศษของผู้รับ เมื่อผู้รับวุฒิปริญญาได้มีความรู้ ทักษะ และความชำนาญพิเศษตรงตามที่ปรากฏในวุฒิปริญญาแล้ว วุฒิปริญญานั้นก็เป็นเอกสารที่ให้สารสนเทศอันเป็นความเท็จ

เมื่อนายจ้างจับได้ว่า วุฒิปริญญาบางส่วนเป็นเอกสารที่ให้ข้อมูลอันเป็นเท็จ นายจ้างย่อมต้องเข้มงวดในการตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานของสถาบันที่ออกวุฒิปริญญา ในบางกรณีอาจต้องลดชั้นหรือถึงกับขึ้นบัญชีดำสถาบันเหล่านี้ เพราะความต้องการพื้นฐานของนายจ้าง ก็คือ กำลังคนที่มีวิทยฐานะและความชำนาญพิเศษ หาใช่ตัววุฒิปริญญาเองไม่

โลกมนุษย์ได้พัฒนามาถึงจุดที่ระบบการออกวุฒิปริญญากลายเป็นสถาบันที่จำเป็นในตลาดแรงงาน เพราะวุฒิปริญญาช่วยประหยัดต้นทุนสารสนเทศ แม้แต่มหาวิทยาลัยเก่าแก่ที่มีชื่อเสียงและเกียรติคุณแต่โดยลำพังย่อมยากที่จะโค่นระบบการออกวุฒิปริญญาได้ ลองนึกภาพดูว่า หากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดและมหาวิทยาลัยออกฟอร์ดประกาศเลิกให้ปริญญาบัตร อะไรจะเกิดขึ้น